

Kodeveksling som strategi i Skavlan

Silje Marie Femtegjeld

Sammendrag

En vanlig forklaring på kodevekslingen TV-programskaperen Skavlan benytter, er at den skal fremme forståelse eller forebygge potensielle misforståelser. Intervjusjangeren som en institusjonell samtale, og dens klare føringer på interaksjonen mellom Skavlan og gjestene, bidrar imidlertid til at vi her også må anta at kodevekslingen har en relasjonell funksjon. Skavlan er i rollen som intervjuer forpliktet til å ivareta de institusjonelle målene som i særlig grad handler om å utlede informasjon fra intervjuobjektet. Av den grunn kan vi også finne at kodevekslingen nettopp blir brukt som konvergens for å bygge og ivareta en relasjon med intervjuobjektet. Der intervjuet i særlig grad preges av utfordrende eller kritiske spørsmål som kan oppleves som ansiktstruende for intervjuobjektet, blir kodevekslingen benyttet som høflighetsstrategi.

Innledning

TV-programmet *Skavlan* er godt kjent av den svenske og norske befolkningen som en del av fredagsunderholdningen. Talkshowet som ledes av nordmannen Fredrik Skavlan, ble høsten 2009 et samarbeidsprosjekt mellom Sveriges television (SVT) og Norsk rikskringkasting (NRK). Som seer av programmet er det vanskelig å ikke legge merke til Skavlans «svorsking» i møte med de svenske gjestene. Strategien med å bytte ut enkeltord i eget morsmål med ord fra samtalepartnerens språk er godt kjent i skandinavisk sammenheng, og forklares ofte som forebygging av misforståelse. Dette var også en del av begrunnelsen for språkprisen Skavlan mottok fra Foreningen Norden i 2010¹: «Fredrik Skavlan benytter seg av svenske ord der han mener det gjør det lettere for svensker å forstå (...)» (Foreningen Norden 2012). En slik forklaring er plausibel ettersom forskning på norsk-svensk kommunikasjon har vist at svensker forstår norsk talespråk dårligere enn nordmenn forstår svensk (Delsing og Åkesson 2005). Ser en nærmere på vekslingene Skavlan gjør, blir det imidlertid

1 Nordens språkpris er en pris som deles ut av Foreningen Norden hvert år til enkeltpersoner eller institusjoner som bidrar til å styrke den nordiske språkforståelsen.

vanskelig å uten videre godta en slik forklaring. I utdraget² under intervjuer Skavlan (S) den svenske sangeren og skuespilleren Camilla Henemark (CH) som i en biografi om kong Carl Gustaf utgitt i 2010, ble utpekt som svenskekongens elskerinne og to år senere selv utga en bok der hun verifiserte en del av disse påstandene:

1 Camilla Henemark (CH), "Elefant i rummet

- 1 S: Du, Camilla, det det -- nå nå finns det en elefant i *rummet* her (2.5) ((CH ser rundt seg))((Publikum ler)) Og den elefanten har krone på og det er *inte* Babar
- 2
- 3 CH: Ok/ ((Nølede, nikker, ser rundt seg))
- 4 S: Eh, vi må snakke om om eh om d- *kungen/ Hur* -- det er jo-- vi— en del av historien din med med med *kungen* og hans miljø
- 5
- 6 CH: [Mm]
- 7 S: [be]gynner jo med at du blir invitert på noen *herrmiddagar* (0,9) så vidt jeg har for[stått].
- 8
- 9 CH: [Mm/] ((ser på Skavlan)) ja en klubb- herrklubbsmiddag. Fast det-- det låter ju -- jag är ingen kaffeflicka nej@. ((Publikum ler)) Vad det än nu är för nånting vilket jag egentligen inte vet]
- 10
- 11
- 12 S: [Ja, for en del av] ja nei for det har det vært spekulert i
- 13 CH: [Jaa]
- 14 S: [altså at] at man -- at man i det her miljøet inviterer noen kvinnelige til kaffen.
- 15 CH: Ja, men jag tror inte det är nåt ovanligt att man har middagar och herrmiddagar och men alltså det är inte så att vi kommer inte lättklädda eller det var nåt sånt där utan det var (H) bara allmänt socialt umgänge (1.0)och då är det kul att blanda in lite olika typer av människor. Framför allt tror jag man lever (H) väldigt isolerat öh från överklassen och (0.8) kungahuset som kanske inte träffar människor till vardags under avslappnade former (0.9)Och det tror jag är ganska nyttigt att dom gör jag tycker det är ganska duktigt av kungen att våga göra det.
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21

I sekvensen ser vi Skavlan benytter de svenske ordene "*rummet*"³, "*inte*", "*kungen*" og det vi kan anse som en slags hybridform, "*herrmiddagar*". Til tross for at tidligere undersøkelser har vist at norsk-svensk kommunikasjon kan by på problemer, er det ikke urimelig å anta at ordene Skavlan her veksler, ikke ville ført til misforståelser hos Henemark dersom han hadde benyttet de norske ordene "rommet", "ikke", "kongen" og "herremiddager". I min masteravhandling, *Språklige strategier i Skavlan* (Femtegjeld 2014), som denne artikkelen bygger på, argumenterer jeg for at det finnes komplementære forklaringer til

2 Transkripsjonssymboler: (2,5) = pauselengde i sekunder, /= stigende intonasjon, -- = selvavbrytelse, [] = overlappende tale, @ = latter, H = innpust.

3 Kursiv brukes i dialogene der Skavlan benytter svenske ord. Videre benyttes kursiv i analysen der jeg omtaler de svenske ordene Skavlan bruker.

Skavlans kodeveksling⁴. Det betyr som vi skal se ikke at vekslingen han gjør ikke kan skje av forståelseshensyn. Ut i fra det vi vet om språkets pragmatiske funksjoner, kan en slik forklaring alene imidlertid gi et noe forenklet bilde av kodevekslingen Skavlan benytter. Kanskje kan en slik mikroanalytisk undersøkelse også bidra til et utvidet bilde av kommunikative strategier i skandinavisk kommunikasjon generelt.

Kodevekslingens relasjonelle funksjoner

Situasjonskonteksten legger i større eller mindre grad føringer for en samtale. Dette er særlig framtreddende i institusjonelle samtaler⁵. Skavlan har som intervjuer ikke bare rettigheter med tanke på allokering av samtaleturn, valg av emne for samtalen og spørsmålene han ønsker å stille, men har like fullt visse plikter han må ivareta. Behovet for å drive samtalen framover medfører blant annet at han må sørge for å unngå problemer i samtalen som kan forårsake stagnasjon. I tillegg til progressivitet, som selvsagt er større i et mediesendt intervju enn både i andre intervjuer og i naturlige samtaler, definerer situasjonskonteksten ytterligere hvordan samtalen bør foregå. Intervjuet, som i hovedsak skal anses som lett fredagsunderholdning, skal også være utfordrende og kritisk, og i et slikt spenningsfelt skal Skavlan i rollen som intervjuer få intervjuobjektet til å gi adekvate svar. Motsetningen som ligger i det å stille kritiske spørsmål og det å samtidig elisitere prefererte og adekvate responser, er innlysende. Disse institusjonelle målene står nettopp i en kontrast til det relasjonelle som vi finner i all menneskelig interaksjon: nemlig det å skulle bygge og opprettholde relasjoner. Dette er kanskje særlig viktig der intervjuet omhandler private eller sensitive temaer. Til tross for at målsettingen i intervjuet i hovedsak er transaksjonell, finner vi derfor også en noe mindre synlig relasjonell målorientering. Spencer-Oatey & Franklin (2009:112) sier det slik: «People often (...) have specific goals when they interact with others. These can be interpersonal (i.e. relational) as well as transactional (i.e. task-focused) in nature, or most commonly both». Nettopp ved hjelp av ulike språklige strategier kan Skavlan sørge for å ivareta plikten han har for å drive fram et interessant og underholdende intervju. Der innholdet i spørsmålet viser seg å være utfordrende for intervjuobjektet og dermed problematisk for relasjonen, kan dette i noen grad veies opp av at spørsmålets ytre form på ulike måter viser at Skavlan er opptatt av intervjuobjektet og å ivareta en slags relasjon med denne. Avgjørende er altså dermed ikke bare hva Skavlan stiller spørsmål om, men også hvordan spørs-

4 Her blir begrepet kodeveksling benyttet synonymt med språkveksling.

5 Institusjonelle samtaler blir her brukt som en kontrast til «naturlige samtaler».

målet stilles. Det kan synes som om mye av kodevekslingen Skavlan gjør, nettopp bedrives for å bygge eller ivareta relasjonen med intervjuobjektet. Dette finner vi er tilfellet der han a) må oppmuntre til en utvidet eller adekvat respons, eller b) der intervjuobjektet av ulike grunner opplever spørsmålet eller utsagnene Skavlan kommer med som ansiktstruende. I det førstnevnte tilfellet ser vi at kodevekslingen blir benyttet som en konvergeringsstrategi, mens vi i det sistnevnte tilfellet finner at kodevekslingen blir brukt som en høflighetsstrategi.

Kodeveksling som konvergens for å oppmuntre til utvidet eller adekvat respons

Et grunnleggende utgangspunkt i den såkalte akkommodasjonsteorien er at det så å si alltid vil foregå en interaksjonell synkronisering mellom samtalepartnere, og enkelte vil hevde at et slikt interaksjonelt samarbeid er fundamentalt i mellommenneskelig kommunikasjon (Giles, Coupland og Coupland 1991:2). Ved å tilpasse oss den vi snakker med, altså konvergere, (verbalt eller non-verbalt) uttrykker vi også hvordan vi ser på samtalepartneren, og hva slags relasjon vi har med denne. Gjennom å veksle kode fra norsk til svensk kan altså Skavlan uttrykke at det er en slags likhet eller relasjonell nærhet mellom seg selv og gjesten (og de svenske tilhørerne⁶). Slik kan han bygge

2 Ulf Lundell (UL), «spela nån form for roll»

- 1 S: (1.7)Er du ubekvem om du *inte* eh (1.5)om du-- om du befinner deg med flere enn --
2 enn henne?
3 UL: Eh- Ja, i längden (0.5)så blir jag obekvä. Ja-- ja-- ja (H)Jag vet inte om det är en social
4 katastrof. Vissa människor lever ju så. Jag har ju gjort det. Men om om om du sätter det
5 i ett perspektiv och ett sammanhang som man kanske kan tro att människor ska vara så
6 är jag ju inte där va.
7 S: (1.0)Men kjenner du-- Kan du i blant da også kjenne -- om du havner i sånne
8 situasjoner da hvor man er *lite* i parmiddag
9 UL: Ja, men jag gör det inte då då @@ ((Publikum ler)) [Jag har lärt känna mig själv]
10 S: [Men när du *kommer i håg*] og vi går tjue år tilbake eller. Nei, men men at du kan—at
11 du på *nått sett* blir en *annan* enn du-- enn du er? (gestikulerer)(1.2) At du må *spela nån*
12 *form for roll* eller at [du]
13 UL: [Ja] men du vet ju att dom där parmiddagarna då tror jag en gång då då då slutade
14 jag -- då slutade jag under bordet alltså ((Publikum ler)) Och annars-- Nej, det blir något
15 slags revolt mot hela kutymen alltså (1.6) (hoster) Jag kan inte inordna mig i sådana
16 situationer. Det-- Jag revolterar mot det på det ena eller andra sättet.

6 Her skiller jeg altså på (eksterne og interne) tilhørere og gjesten/intervjuobjektet.

en relasjon med intervjuobjektet som i neste instans kan føre til at han/hun ønsker å respondere adekvat.

I 2 intervjuer Skavlan den svenske sangeren og låtskriveren Ulf Lundell (UL) og etterspør Lundells sosiale kompetanse. Utdraget viser hvordan Lundell stort sett responderer kort. Skavlan på sin side gir uttrykk for at svarene er inadekvate ved å stadig forfølge en respons han kan finne tilstrekkelig.

Taleturen i linje 7 og 8 starter med en pause som kan sies å antyde at Skavlan anser det foregående svaret som preferert. Konjunksjonen "men" innledningsvis i taleturen kan likevel indikere at Skavlan ikke er helt fornøyd med svaret. Clayman og Heritage (2002:198) peker nettopp på at «men» etablerer en kontrast mellom intervjuobjektets respons og det svaret spørsmålet krever, tilsesetter i noen grad responsen som er gitt, og intervjueren indikerer dermed både overfor intervjuobjektet og tilhørerne at svaret var inadekvat. Dette ser vi også i spørsmålet der han tydelig ønsker at Lundell skal utlevere mer av følelsene sine rundt denne «ubekvemheten» ved å befinne seg i sosiale sammenhenger. Han omformulerer spørsmålet to ganger ved omstart og trekker i siste turenhet inn "pamidag" som et tenkt tilfelle på en situasjon der vi kan anta at han mener Lundell kan kjenne seg som en "sosial katastrof".

Gjennom hele sekvensen ser vi hvorledes Skavlan forsøker å få Lundell til å gi et adekvat og tilstrekkelig svar. Pomerantz (1984) kaller det «pursuing a respons», og peker på at dette kan skje blant annet der lytter, eller som her, intervjuobjektet, opplever noe som uklart. Det kan virke som om spørsmålene Skavlan stiller samt de mange selv-reparasjonene, nettopp gjør at Lundell finner det vanskelig å se hva han ønsker svar på. Kort respons og det vi kanskje kan anse som noe unnvikende svar fra Lundells side gir imidlertid Skavlan grunn til å stille spørsmålene på nytt for nettopp å utlede en utvidet og adekvat respons. Den utfordrende situasjonskonteksten gjør imidlertid, som nevnt, at han for å nå de institusjonelle målene, også i noen grad må ivareta de relasjonelle målene. Dette kan være en forklaring på de mange vekslingene vi finner i linje 10-12 ("*kommer i båg*", "*på nått sett*", "*annan*", "*spela nån form for roll*"). Det er vanskelig å se at disse vekslingene er nødvendig for at Lundell skal forstå. Det er dermed ikke urimelig å anta at disse har en mer relasjonsivaretagende funksjon. Gjennom disse språklige vekslingene kan Skavlan markere en form for tilhørighet og et fellesskap med svensker generelt, de svenske tilhørerne og Lundell spesielt, og vekslingene kan ses som konvergens. Vi ser dermed hvordan det institusjonelle målet, å få intervjuobjektet i tale, avhenger av at Skavlan også vier oppmerksomhet til relasjonen.

Kodeveksling som høflighetsstrategi

I tillegg til at kodevekslingen brukes som en konvergeringsstrategi, finner vi flere steder at vekslinger benyttes som en høflighetsstrategi for å redusere en handling som av intervjuobjektet kan oppleves som ansiktstruende og dermed relasjonelt problematisk (se Brown og Levinsons teori om *Politeness*, 1987). Behovet for å ivareta intervjuobjektets ansikt⁷ aktualiseres av Skavlans kritiske tilnærming. Kodevekslingen kan for eksempel være en positiv høflighetsstrategi⁸ der Skavlan markerer at han og intervjuobjektet har et slags felles gruppedlemskap eller som en mer indirekte (off-record) høflighetsstrategi der vi finner at han benytter svenske ord eller uttrykk som en metafor. Bruken av høflighetsstrategier er i stor grad knyttet til hvorvidt intervjuobjektet av ulike grunner opplever spørsmålet som utfordrende eller problematisk. I materialet finner vi særlig at intervjuobjektet kan oppleve det problematisk eller ansiktstruende 1) der spørsmålet innehar noe underforstått som oppleves som truende, 2) der Skavlan på ulike måter anklager intervjuobjektet for å være selvmotsigende eller ansvarliggjør han/henne eller 3) der Skavlan er humoristisk på intervjuobjektets bekostning, såkalt «publikumsfrieri». I disse tre tilfellene vil jeg argumentere for at kodevekslingen blir benyttet som en høflighetsstrategi for å redusere ansiktstrusselen.

Kodeveksling som høflighetsstrategi for å redusere en underforstått trussel

Et grunnleggende prinsipp i intervjuer er intervjuerens rolle som en nøytral og objektiv profesjonell aktør. Nøytralitetskravet, som mer er et utopisk ideal enn en reell sannhet, ivaretas i hovedsak av intervjuets spørsmål-svar-organisering. Gjennom utvelgelsen av temaet eller ved å designe spørsmålet slik at det har noe underforstått eller spesifikke svarpreferanser, kan intervjueren utfordre intervjuobjektet og samtidig dekke seg bak rettigheten som ligger i det å stille spørsmål. Den problematiske diskrepansen mellom det kritiske intervjuet og det å framstå som sympatisk og anerkjennende ved å ivareta intervjuobjektets ansikt og dermed relasjonen, fører til at Skavlan nettopp må minimere ansiktstrusselen som intervjuobjektet kan oppleve ligger i de kritiske spørsmålene. Kodevekslingen blir, sammen med en rekke andre strategier, trolig benyttet som en høflighetsstrategi til nettopp et slikt formål.

7 «Ansikt» brukes her i overført betydning om en persons sosiale selvbilde. Begrepet ble lansert av sosiologen Goffman og er sentralt i Brown og Levinsons høflighetsteori.

8 Positiv høflighet (positive politeness) finner vi der avsender (her: intervjuer) bygger opp under mottakers (her: intervjuobjektets) selvbilde ved f.eks. å markere fellesskap (Brown og Levinson 1987:101).

I eksempel 1 innledningsvis ser vi at spørsmål rundt Henemarks forhold til svenskekongen kan oppleves som ansiktstruende. Allerede i starten av første taletur ser vi at Skavlan markerer en endring i samtalen. Gjennom den direkte henvendelsen til Henemark ("Du Camilla") legger han opp til en mer fortrolig tone mellom dem, og dette er en første indikasjon på et skifte fra personlige temaer, som oppvekst og ADHD-diagnose, til et privat, sensitivt og tabubelagt tema. Gjennom metaforen, "elefant i *rummet*", presenterer Skavlan det tabubelagte emnet: Henemarks intimforhold med svenskekongen. Også i siste del av spørsmålsinnledningen⁹ (linje 4–5 og 7–8), som også kan anses som et åpent spørsmål, finner vi at ordet "*herrmiddager*" kan tolkes som en hentydning til at de antatte handlingene er umoralske. Ordet "*herrmiddager*" er det Börestam Uhlmann (1994:97 ff) kaller en hybrid, et slags språklig kompromiss der vi finner en blanding av språkene. I dette tilfellet er første del av sammensetningen, "herr", svensk. Den andre delen, "middag", finnes i begge språkene, men her indikerer den norske flertallsendingen, «-er» i stedet for den svenske, «-ar», at vi likevel må se siste del som et norsk ord. Det underforståtte i spørsmålsinnledningen, at handlingen er umoralsk, fremmes dermed både implisitt gjennom metaforene og eksplisitt ved at Skavlan nettopp tematiserer relasjonen mellom Henemark og svenskekongen.

Til tross for at det må forventes at slike sensitive og private temaer blir en del av agendaen i intervjusituasjoner, er det tydelig at Henemark opplever det som svært ubehagelig og truende mot eget positive og negative ansikt¹⁰. Denne motstanden manifesterer seg allerede i linje 3. Riktignok bekrefter og godkjenner Henemark både verbalt gjennom den minimale responsen "ok" som en slags fortsettelsesmarkør og ikke-verbalt (nikker) at det er hennes forhold til svenskekongen de skal prate om. Den stigende intonasjonen og nølingen avslører imidlertid en diskrepans mellom det som eksplisitt blir ytret, og det som gjennom intonasjonen implisitt blir formidlet, der sistnevnte indikerer motstanden mot å åpne for spørsmål om den nevnte relasjonen. Denne motstanden blir mer eksplisitt utover i sekvensen der hun uttrykker et klart behov for å forsvare seg mot de underforståtte beskyldningene og dermed bevare eget ansikt. Ved å bryte den normative spørsmål-svar-organiseringen i intervjuer, der hun (i linje 9) velger å besvare det som ikke er et spørsmål, men en spørsmålsinnledning, og dermed foregripe det kommende spørsmålet, markerer hun tydelig både overfor Skavlan og, ikke

9 En spørsmålsinnledning går i intervjuer ofte forut for et spørsmål og har til funksjon å gi tilhørerne bakgrunnsinformasjon samt legitimere spørsmålet som skal komme.

10 Det **negative ansiktet** kan oppleves som truet der taler på ulike måter søker å påvirke lytters handlefrihet (Brown og Levinson, 1987:65 f).

minst, overfor tilhørerne, at hun er uenig i de underforståtte hentydningene i spørsmålsinnledningen. Det ser vi også i responsen (linje 9–11). Hun bekrefter riktignok i form av overlapp at opplysningene Skavlan sitter med, stemmer (linje 9). Det blir imidlertid tydelig ved selv-reparasjon som omstart og dermed trolig usikkerhet i valg av ord og i unnskyldningens innhold, at hun tar avstand fra de antydninger som implisitt ligger i det å være kvinne i en ”herrklubbmiddag”. Latteren indikerer tilsvarende at hun kjenner ubehag ved å snakke om emnet og kan ses som en strategi for å ivareta eget ansikt. Brown og Levinson (1987:232, min utvidelse) peker på dette: «Laughter in conversation is finely attuned to the occurrence of FTAs [face threatening acts]». Det er tydelig at hun ser Skavlans hentydninger til de tidligere spekulasjoner om disse møtene som kritikk, og hun velger en klassisk retorisk forsvarsstrategi der hun (i linje 9/10) peker på at hun ikke har utført de aktuelle handlingene (”Jag är ingen kaffeflicka nej”), påstår at handlingen ikke er umoralsk (”det var (H) bara allmänt socialt umgänge”) (linje 17) og reduserer det kritikkverdige ved å normalisere det (”kungahuset som kanskje inte träffar människor till vardags under avslappnade former (0.9) och det tror jag är ganska nyttigt att dom gör”) (i linje 19/20). Sekvensen avslører motstanden som altså både manifesterer seg i de enkelte taleturenes form og ytringenes innhold. Ettersom hun allerede har skrevet en bok om det påståtte forholdet, må vi anta at hun har vært utsatt for kritikk tidligere, og dermed tidlig aner hva som kan komme. Dette sier også Skavlan (linje 12): ”ja nei for det har det vært spekulert i”. Ut i fra behov for å ivareta en relasjon med Henemark og dermed øke sannsynligheten for adekvate og aller helst utfyllende svar, er det ikke uventet at Skavlan vil benytte strategier som kan redusere trusselen hun opplever mot eget ansikt.

Vi ser at Skavlan tidlig benytter kodeveksling der han introduserer temaet som en ”elefant i *rummet*”. Både denne metaforen og ”*herrmiddag*” kan anses som såkalte «off record»-strategier. Brown og Levinson (1987:74) peker på at taler ofte velger en slik indirekte strategi der trusselen mot mottakers ansikt er særlig stor. Nettopp ved å gjøre den ansiktstruende handlingen indirekte, kan taler fraskrive seg ansvar. Faren ved valg av en slik indirekte strategi er selvsagt at mottaker kan tolke handlingen som mer ansiktstruende enn den egentlig er ment som. Til tross for at intervjueren kan gjemme seg bak det institusjonelle kravet om at han må stille slike kritiske spørsmål, og at han gjør det på tilhørernes vegne, kan valg av en indirekte strategi fortelle oss at Skavlan her likevel har et behov for å redusere trusselen mot Henemarks ansikt som ligger i det å ta opp slike sensitive temaer.

Kodeveksling som høflighetsstrategi ved særlig truende spørsmål og utsagn

I tillegg til anklager om å framstå som selvmotsigende, kan intervjuobjektet oppleve ansvarliggjøring av egne handlinger som svært truende. Clayman og Heritage (2002:221,226) kaller det «accountability questions» og sier videre «(...) 'How do you X', 'How can you X' and, most strongly, 'How could you x', when applied to *past* actions of a *recipient*, all accomplish accusations.» I utdraget nedenfor, 3, befinner vi oss helt på slutten av intervjuet med Henemark. Denne delen av intervjuet er svært konfronterende, noe også de mange overlappene og avbrytelsene viser. Vi finner videre flere brudd på spørsmål-svar-normen der Skavlan ikke lenger holder seg til å stille spørsmål, og Henemark avbryter Skavlan.

3 Camilla Henemark (CH), «så smart er du også»

- 1 S: Tenker du også på (0.5)-- selv om det er mye -- det er jo mye her som er *snaskig* og
2 mye her som er -- og folk er *nyfikne* på å å vite og du si- du dropper jo mange navn
3 så også. Tenker du på at (1.0) -- *till eksempel* på= (0.9) slottet -- si det e- det finns en
4 *familj*
5 CH: Mhm ((Nikker)) Det finns en familj ibland dom andra också,
6 S: [Som]
7 CH: [<X uhørlig X>] men det är ungefär-- Jag har också en familj så mycket som jag dragits
8 fram och tillbaka upp och ner och kallats det ena och det andra. Det är väl aldrig nån
9 som har brytt sig om min familj (1.2) Det [är lite så där]
10 S: [Nei, men det—det—det--] det du sier nå er-- er det at det her er [noen *tykk-*]
11 CH: [Men det var faktisk] inte jag som direkt som slog upp portarna till det här heller
12 S: Du kan ikke være overrasket over at det her får et fokus.
13 CH: Nej, det förstår jag ju, eller jag är inte överraskad, [men så mycket fokus--]
14 S: [Så så smart er du også] at du
15 CH: [Ja]
16 S: [vet at] når du legger det i boken så er det [det]
17 CH: [Jaa]
18 S: som blir fokus i boken.
19 CH: Aa, fast jag trodde liksom att det redan var redan så allmänt [X (uhørlig)X så inte så
20 stort fokus]
21 S: [Nei, det trodde du *inte*] ((Publikum ler))

Spørsmålet i linje 3 og 4 kan indirekte anses som en ansvarliggjøring med anklagene «Hvordan kunne du gjøre dette?» nettopp av formatet «How could you X». Til tross for at anklagen ligger implisitt, er det vanskelig å tolke spørsmålet på andre måter enn nettopp en slik ansvarliggjøring, og det blir dermed umulig for Henemark å besvare spørsmålet uten å forsvare seg: «When it is used to question the past activities of the interviewee, it implies the unanswerability

of the «question», and is virtually specialized for the delivery of accusations» (Clayman og Heritage 2002:222). Vi ser at Skavlan i taleturen bruker en selv-initiert reparasjon, en omstart, der han legger til et forklarende tillegg, en slags spørsmålsinnledning. Her kan vi imidlertid se dette forklarende tillegget som en positiv høflighetsstrategi der Skavlan tilsynelatende viser forståelse for at Henemark har skrevet boken (jf. Brown og Levinsons (1987:113) «token agreement»). Ved å bruke ord som i denne sammenheng tydelig har negative konnotasjoner som *”snaskig”* og *”nyfikne”* kan vi likevel se forståelsen som påtatt. Implisitt i det forklarende tillegget ligger det dermed underforstått at det nettopp er det å tilfredsstille folks nysgjerrighet som har vært årsaken til at hun har valgt å skrive boken. Spørsmålet i etterkant avslører at Skavlan anser en slik beveggrunn som umoralsk, og det er dermed rimelig å anta at også dette vil oppleves som en trussel mot hennes positive ansikt.

Henemark bekrefter (i linje 5) informasjonen Skavlan kommer med ved en minimal respons *”mhm”* og ved å nikke. Til tross for bekreftelsen ser vi av det videre svaret hennes (i linje 5 og 7–9) at hun har oppfattet de implisitte anklagene som fornærmende og en trussel mot hennes positive ansikt (”Det är vel aldrig nån som har brydd sig om min familj”). Ifølge Heritage og Clayman (2010:221, mitt tillegg) kan den minimale responsen i starten av taleturen indikere misnøyen Henemark opplever: «(...) minimal answers can be disconcerting to the IR [intervjuer] and are often a sign of incipient conflict.» Skavlan tolker den lange pausen mot slutten av Henemarks taletur (linje 9) som et mulig ferdiggjørelsespunkt. Overlappet, eller den samtidige starten, blir et forsøk på å avklare hva hun egentlig ønsker å si. At Henemark (i linje 11) velger å avbryte Skavlan har imidlertid større implikasjoner da dette innebærer et klart brudd på turtakingssystemet i intervjuer, og avbrytelsen viser i så måte behovet hun har for å forsvare seg: «[Men det var faktisk] inte jag som direkt som slog upp portarna til det här heller.» Heller ikke her tilbakeviser hun forholdet med svenskekongen som hun selv har skrevet bok om, men besvarer snarere anklagene Skavlan kommer med, med en indirekte kritikk av Skavlan.

Den eskalerte konflikten mellom Skavlan og Henemark kulminerer i et ordskifte der han sarkastisk konfronterer henne med hennes tilsynelatende naivitet (linje 14) (”Så smart er du også”) og stiller spørsmål ved hennes troverdighet ved å anklage henne eksplisitt for løgn (”Nei, det trodde du *inte*”). Publikums latter kan tilsvarende oppfattes som ansiktstruende da vi kan anta at de ler av Skavlans direkte kritikk, og det indirekte kan oppfattes som at de ler av henne. Dette kan i så måte oppfattes som et såkalt «publikumsfrieri», der Skavlan benytter humor på intervjuobjektets bekostning for nettopp å få publikum til å le (se mer om dette nedenfor).

Det er lett å se at de mange anklagene i utdraget kan oppfattes som svært truende mot Henemarks ansikt. Bruddet på spørsmål-svar-normen gjør videre at intervjuet mer tar form av en utspørrende rettssak, der Skavlan fremmer til dels subjektive anklager. Det blir videre benyttet få strategier fra Skavlans side for å ivareta Henemarks ansikt. Ettersom vi her befinner oss helt i slutten av intervjuet med Henemark, kan vi anta at behovet for å vie relasjonen oppmerksomhet i mindre grad er til stede. Vi kan likevel anse de mange selv-reparasjonene i linje 1–4 som en forsiktig framtoning, og sammen med pausene markerer dette en viss forsiktighet i framleggingen av de ansvarliggjørende anklagene. Tilsvarende kan vekslingene ”*snaskig*”, ”*nyfikne*”, ”*till eksempel*” og ”*family*” tolkes som et forsøk på å i noen grad redusere trusselen mot Henemarks ansikt ved å gi oppmerksomhet til og anerkjenne språket som et element de har til felles.

Det ligger åpenbart et paradoks i det å fremme en svært ansiktstruende handling som å ansvarliggjøre intervjuobjektet for dets tidligere handlinger, og samtidig forsøke å redusere handlingen ved å kodeveksle for å markere gruppetilhørighet. Samtidig fører den doble adressiviteten¹¹ til at deltakerne, og særlig Skavlan, må ta hensyn til tilhørernes opplevelse av samtalen. Vi kan anta at Skavlans omdømme og «public persona» nettopp vil kunne skades ved å framsette en direkte trussel uten i noen grad å forsøke å redusere den. Ved at Skavlan i noen grad reduserer trusselen mot Henemarks ansikt, reduserer han samtidig trusselen mot sitt eget ved å framstå som mer sympatisk.

Kodeveksling som høflighetsstrategi for å redusere trusselen ved «publikumsfrieri»

Den doble adressiviteten gir seg, som nevnt, utslag i at Skavlan enkelte ganger kan se ut til å henvende seg mer til tilhørerne som et slags «publikumsfrieri» ved å bruke humor (jf. Bell (1991:74) «approval seeking»). Dette kan oppleves som særlig ansiktstruende da Skavlan nettopp er humoristisk på bekostning av intervjuobjektet. Dette har vi allerede sett i noen grad i intervjuet med Henemark. At intervjuobjektet beholder ansikt, er imidlertid ikke bare i hans/hennes egen interesse. Som nevnt er det viktig at tilhørerne også anser Skavlan som troverdig og sympatisk, og latterliggjøring av intervjuobjektet må dermed veies opp av en høflighetsstrategi for å gjøre trusselen mot dennes ansikt mindre. I 4 ser vi hvordan Skavlans ironiske tone kan true Lundells ansikt.

11 I et talkshow som *Skavlan* opererer man med flere kontekster. Vi kan snakke om en intervjukontekst med Skavlan og gjestene/intervjuobjektene og en tilhørerkontekst med publikum i studio og tv-seere. Når Skavlan som programleder henvender seg til intervjuobjektet, henvender han seg også til tilhørerne som er faktiske mottakere av intervjuet. Vi kan dermed snakke om en «dobbelt adressivitet».

4 Ulf Lundell (UL), «dom stiler deg inte altså»

- 1 S: Er du-- vi-- ser du på deg selv som en (0.4)-- har du en side som er litt macho?
2 UL: I hope so @ ((Publikum ler)) En sida @
3 S: Jeg vet at det har vært-- *innan* du skal ut på turne har vært mye diskusjon om du skal ha skjegg eller *inte*?
4
5 UL: Aha, den diskussionen har gått mig förbi måste jag säga @ ((Publikum ler))
6 S: Å ja. Det det er bare disse-- jeg tror-- jeg vet ikke-- du-- du har ikke fått beskjed om å *rake* deg eller *inte rake* deg eller
7
8 UL: @@@ Nej det--
9 S: *Dom* stiler deg *inte* altså
10 UL: Nej, nej för fan @ ((Publikum ler))

I 4 kan det i utgangspunktet se ut til at den deklorative ytringen Skavlan kommer med i linje 3 og 4, er en spørsmålsinnledning. Den interrogative intonasjonen peker imidlertid i retning av at han ønsker bekreftelse på at disse opplysningene stemmer. Lundell bekrefter i responsen (linje 5) tilsynelatende først informasjonen, men avviser i etterkant implisitt at dette stemmer. Den forsiktige avvisningen er i så måte en positiv høflighetsstrategi der Lundell ønsker å få et dispreferert svar til å framstå preferert. Vi kan se de mange selv-reparasjonene Skavlan gjør i linje 6 og 7 som et tegn på usikkerhet. Der han i linje 3 framsatte informasjonen som sikker "Jeg vet", markerer han at Lundells svar har gjort han usikker: "jeg tror", "jeg vet ikke", og han opplever trolig sitt eget positive ansikt som truet. Han forsikrer seg om at han har forstått Lundell rett og, ikke minst, at Lundell har forstått han rett ved å repetere den foregående deklorative ytringen som et tydelig ja/nei-spørsmål. Avvisningen og dermed den sekvensielt disprefererte responsen i linje 8 blir dermed en endelig markør på at han har tatt feil og dermed en trussel mot Skavlans positive ansikt. Taleturen i linje 9 må ses som en reformulering av Lundells foregående svar. Samtidig kan spørsmålet ses som en indirekte kritikk av Lundells stil, eller mangel på sådan, og i så måte true hans positive ansikt. Til tross for at Lundell virker relativt uberørt av den ansiktstruende ytringen, kan vi ikke være sikre på at dette faktisk er tilfelle. Brown og Levinson (1987:229) understreker at tilstedeværelsen av tilhørere er en faktor som kan gjøre bruk av humor problematisk: «the audience thinks the insult is merely such an assertion of intimacy, while the addressee (...) is forced to accept it lightly even though he may know better».

Ansiktstrusselen som ligger i den implisitte kritikken, reduseres i noen grad ved at Skavlan benytter humor. De mange vekslingene i taleturen (linje 9) der Skavlan også i noen grad benytter svensk uttale, kan sies å være en slags

form for «footing shift». Heritage og Clayman (2010:236) benytter begrepet der intervjueren presenterer en mindre nøytral påstand på vegne av en tredjepart. Det kan være verdt å si litt mer om dette: Ikke bare finner vi få tilfeller i det undersøkte materialet der han benytter en svensk uttale. Dette er også en mindre brukt strategi i samtaler mellom skandinaver. Braunmüller (1998:222f) viser til at det i skandinavisk kommunikasjon er uvanlig å akkommodere på alle språklige nivåer nettopp fordi en slik modifisering kan føre til at taler kommer i en normkonflikt med seg selv og taper sitt eget «språklige» ansikt. Der vi likevel finner at Skavlan, som her, også benytter en svensk uttale, finner vi i flere av tilfellene at det nettopp handler om et slikt «footing shift» der funksjonen i første omgang er å ivareta nøytraliteten. Skavlan markerer at dette ikke er noe han selv har sagt og dermed kun objektivt 'videreformidler': «(...) use of a different variety allows the speaker to 'shift authorship' and distance herself from her directness (...)» (Gardner-Chloros og Finnis 2003:527). Vekslingene her kan dermed indikere at Skavlan tar på seg en annens stemme for å få en direkte trussel mot Lundells ansikt til å framstå humoristisk. Motsetningen mellom det som eksplisitt blir ytret i innholdet, og den humoristiske formen, gjør at både Lundell, de andre gjestene og tilhørerne i noen grad kan være usikre på hvorvidt han faktisk mener det alvorlig eller om det må tolkes ironisk. Også for Skavlans del ligger det en fare i å framstå som lite sympatisk ved å framsette en direkte trussel mot noens ansikt. Ved å nettopp velge en slik humoristisk tone kan han altså dekke seg bak at det bare var ment som en spøk. Vekslingene blir i så måte en positiv høflighetsstrategi.

Avsluttende ord

Inndelingen ovenfor gir selvsagt et forenklet bilde av kodevekslingen. Det å knytte funksjon til form er problematisk da en form ofte kan ha flere ulike og til dels motstridende funksjoner. Ettersom tidligere undersøkelser som er gjort av norsk-svensk kommunikasjon i stor grad er makroanalytisk fundert, kan denne undersøkelsen bidra til å belyse strategier som benyttes i ansikt-til-ansikt-kommunikasjon mellom nordmenn og svensker. Til tross for at samtalene her er institusjonelle og deltakerne besitter roller med klart definerte plikter og rettigheter, kan vi anta at vi i noen grad vil finne at kodeveksling i naturlige samtaler mellom skandinaver kan bli brukt som mer enn forebygging av misforståelse.

Summary

A usual explanation for Skavlans codeswitching in the norwegian-swedish talk show *Skavlan* is that it is used for promoting understanding or preventing mis-

understanding. In this article, I argue that the codeswitching can also have a relational function were the interviewer in order to fulfill the institutional goals needs to build a relationship with the interviewee. The codeswitching therefore can be used as a convergence. Where the interviewee perceive a question as face threatening, the codeswitching can be used as a politeness strategy.

Silje Marie Femtegjeld er lektor i nordisk språkvitenskap og har vært ansatt ved Halden videregående skole siden høsten 2010. Hun leverte høsten 2014 sin masteravhandling om "Språklige strategier i Skavlan" ved Universitetet i Oslo, institutt for lingvistikk og nordiske studier.

Litteraturliste

- Bell, Allan, 1991: "Audience accommodation in the mass media". I: Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.) (1991) *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Braunmüller, Kurt, 1998: *De nordiske språk*. Oslo: Novus forlag
- Brown, Penelope & Stephen C. Levinson, 1987: *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press
- Börestam Uhlmann, Ulla, 1994: *Skandinaver samtalar. Språklige og interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmen och svenskar*. Doktoravhandling. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet
- Clayman, Steven & John Heritage, 2002: *The News Interview. Journalists and Public Figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Köbenhavn: Nordiska ministerråde. Tilgjengelig fra: http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2005-573/at_download/publicationfile (Lesedato: 10.04.2014).

- Femtegjeld, Silje Marie, 2014: *Språklige strategier i Skavlan*. Masteravhandling. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske språk ved Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <<https://www.duo.uio.no/handle/10852/42506>>
- Foreningen Norden, 2012: «Fredrik Skavlan ble tildelt Nordens språkpris 2010». Tilgjengelig fra: <http://www2.norden.no/skavlan.html> (Lesedato:12.02.2014)
- Gardner-Chloros, Penelope & Katerina Finnis, 2003: "How code-switching mediates politeness. Gender-related speech among London Greek-Cypriots." I: *Estudios de Sociolingüística* 4(2) 2003, pp. 502-532
- Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.), 1991: *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Heritage, John og Steven Clayman, 2010: *Talk in Action. Interactions, Identities, and Institutions*.UK: Wiley-Blackwell
- Pomerantz, Anita, 1984: "Pursuing a response". I: Heritage, John og J.M. Atkinson, 1984: *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press
- Spencer-Oatey, Helen & Peter Franklin, 2009: *Intercultural Interaction. A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Nøkkelord: kodeveksling, akkommodasjon, høflighetsstrategi, samtaleanalyse, norsk-svensk kommunikasjon

Bibliografiske opplysninger

Femtegjeld, Silje Marie, 2016: "Kodeveksling som strategi i Skavlan" I: Torbjørg Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 101-115.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for spragnævnene i Norden
